

Universitat Autònoma
de Barcelona

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia
Grau en Sociologia
Curs acadèmic 2017 – 2018

Treball Final de Grau

El poder dels mitjans de comunicació en la
difusió del terror: Un estudi de cas.

Claudia Lozano Rodríguez

Tutora: **Blanca Camps-Febrer**

Font il·lustració: eldiario.es <https://www.eldiario.es/>

Índex

1. Introducció	4
1.1. Interès del cas.....	4
2. Preguntes d'investigació	6
3. Desenvolupament del marc teòric	7
4. Metodologia	11
4.1. Tècnica d'anàlisi: l'entrevista	11
4.2. Entrevista semiestructurada.....	11
4.3. Intencionalitat de les entrevistes	12
4.4. Anàlisi dels mitjans de comunicació.....	12
5. Estudi de cas	13
5.1. Persona que ho ha viscut personalment.....	13
5.1.1. Presa de contacte amb l'entrevistada 1: limitacions	13
5.1.2. Perfil entrevistada 1	13
5.2. Perfils entrevistats 2.....	14
5.3. resultats de l'anàlisi de les entrevistes.....	14
5.4. Resultats de l'anàlisi de les programacions	15
6. Persona amb experiència mediada per la televisió, diari digital o ràdio	17
6.1. Entrevistat 3	17
6.2. Entrevistada 4	17
6.3. Entrevistada 5	17
6.4. Entrevistat 6	17
7. Resultats	18
8. Conclusions	19
9. Bibliografia	21
10. Webgrafia consultada	23
11. Annexos	24

1. Introducció

El plantejament d'aquesta investigació està basada en un fet global, però que en aquest cas serà tractat d'una manera més específica, analitzant el fenomen del terrorisme en la percepció d'inseguretat que pugui tenir la ciutadania després dels successos a La Rambla el 17 d'agost. Aquesta investigació tractarà de veure si la manera de comunicar dels mitjans ha influenciat aquesta percepció.

Per començar aquesta investigació, presento l'objectiu d'estudiar quins mecanismes s'articulen en la construcció de la por i la difusió del terror en l'explicació d'un atac terrorista per part dels mitjans de comunicació. Em centraré en un estudi de cas, el dels successos a La Rambla de Barcelona el 17 d'Agost del 2017.

1.1. INTERÈS DEL CAS

Durant l'etapa d'estudi del grau de sociologia, he conegut maneres diverses de pensament, he experimentat la influència que tenen les institucions en la ciutadania. Formem part d'un conjunt on tots sumem i on no existeixen les decisions individuals: entenem l'ésser humà com a objecte social que necessita socialitzar-se. Un discurs elaborat per part d'institucions a les quals hi destinem una gran confiança, generarà una actitud en els individus influenciada per aquest discurs. Si els mitjans de comunicació utilitzen aquesta narrativa amb un discurs pacífic, amb paraules no violentes, generarà un missatge que no serà el mateix que si utilitza paraules violentes, imatges descontextualitzades de la història que explica, etc.

Alguns autors com Zygmunt Bauman, Theodor Adorno, entre d'altres, m'ajuden a contextualitzar el meu interès pel tema. El concepte d'indústria cultural en clau d'Adorno, és necessari per entendre la influència dels mitjans de comunicació de masses en la societat. Ell considera els productes de la indústria destinats a fer de guia en un món desorientat, en tant que proveïdors d'informació que resulti suficient per a crear patrons de comportament. Descriu l'objectiu de la indústria cultural a crear homes dependents, impedit formant individus capaços de jutjar conscientment. Bauman parla sobre la seva teoria de la modernitat líquida; sobre l'escassetat de temps per a reflexionar i pensar de manera crítica, ja que el temps és un bé que els mitjans de comunicació no poden proporcionar.

Una de les fonts principals d'informació de la ciutadania són les notícies (televisió, ràdio, internet, etc.); per això he cregut interessant estudiar els successos del 17 d'agost de 2017, per analitzar com van comunicar els fets els diferents mitjans de comunicació, i si el seu discurs informatiu va condicionar també els discursos de la ciutadania i la seva percepció d'inseguretat als carrers, així com un sentiment de pànic o estat d'alerta. Considero també important les imatges que acompanyen aquestes notícies.

Amb aquest treball sobre l'anàlisi del tractament comunicatiu dels successos del 17 d'agost, vol mostrar com s'han articulat els discursos de manera que tinguem una visió de túnel, reproduint el que diuen els mitjans. És rellevant des d'un punt de vista sociològic que, persones que no han viscut determinats successos, percebin la por o experimentin la inseguretat de la mateixa manera que les persones que sí que ho han viscut; o que reproduïxin un discurs influenciat per la narrativa dels mitjans de comunicació.

2. Preguntes d'investigació

En les enquestes del baròmetre del Real Instituto Elcano, en el qual podem trobar informació trimestralment sobre qüestions polítiques estatals i internacionals, es realitzen preguntes sobre la percepció de la importància dels temes que més preocupen a la població, entre ells el canvi climàtic, el terrorisme jihadista, Estat islàmic, la desocupació, etc. En els resultats de l'any 2016¹, la prioritat principal entre els enquestats era la de combatre el terrorisme jihadista amb una puntuació de 6'4 (en una escala de 0 a 10), que era la més alta de totes. Si les comparem amb les dades del gener de 2018, veiem que la prioritat de combatre el terrorisme jihadista assoleix una puntuació de 6'6, la segona a la llista. La primera, en aquest cas, és la lluita contra el canvi climàtic. Tot i així, els resultats ens donen una dada indicativa de la percepció que tenen els espanyols respecte el terrorisme. Per aquest motiu, vaig decidir orientar la meua investigació a comprovar quins factors incideixen en la preocupació de la ciutadania de combatre el terrorisme. Tant bon punt vaig decidir que el meu treball tractaria el fenomen del terrorisme, vaig pensar en l'estiu del 2017 a Barcelona. Els atacs a La Rambla el 17 d'agost van ser la portada de molts diaris arreu del món i, durant setmanes, va ser tractat per tots els mitjans de comunicació estatals.

Va ser a partir d'aquí que vaig voler comprovar de quina manera els mitjans van descriure els fets del 17A, tant a diaris digitals com per televisió, i si el discurs utilitzat va afavorir una propaganda del terror creant un sentiment de pànic en la ciutadania. El plantejament de la hipòtesis de la investigació és la següent:

(H1): Els mitjans de comunicació utilitzen una narrativa de la por.

Realitzo una anàlisi per examinar quin paper van jugar els mitjans de comunicació en la propaganda de la por el 17A a La Rambla i si van tenir una importància rellevant a l'hora de generar un estat d'inseguretat en la ciutadania. Per això, formulo la hipòtesis específica:

(H1.1): Els mitjans de comunicació van afavorir una sensació de pànic en la ciutadania a través del discurs dels atacs l'agost del 2017 a Barcelona i Cambrils.

En la investigació que proposo tracto de veure si els discursos de la ciutadania han sigut mediatitzats, incorporant un estat d'alerta i de por, tal com he explicat anteriorment i, conèixer d'aquesta manera, si hi ha hagut una influència del poder mediàtic.

¹ Utilitzo les dades de l'any 2016, ja que no apareixen a la base de dades les del 2017.

3. Desenvolupament del marc teòric

Per començar, definiré els conceptes per tal de prendre'ls amb la major consideració i precisió possible, amb la intenció d'evitar malinterpretacions, segons els marcs interpretatius de cada autor.

Davant la dificultat de definir el concepte 'terrorisme' i amb la voluntat de donar una visió transversal, he recopilat les definicions d'alguns autors que l'entenen de maneres diverses: uns com un acte comunicatiu i altres com un acte amb finalitat política. La dificultat definitòria d'aquest concepte ha sigut plantejada des de diversos àmbits; Miquel Rodrigo (1991) és un dels autors que el conceptualitza com un acte comunicatiu, al igual que Marta Crenshaw², Dovifat³, etc. (Tuman, 2003, p.5). Crenshaw recalca que l'actuació violenta d'un grup cap a un altre reclama l'atenció de la societat mediàtica. Les argumentacions d'aquests autors ens mostren la necessitat de lligar 'atac' amb 'societat mediàtica', amb la voluntat de ser notícia i donar a conèixer a l'opinió pública què està passant sense oblidar que l'atac és l'eina per arribar a les pantalles.

Autores com la Maria Moliner⁴ o el Julio Casares⁵, defineixen el concepte 'terrorisme' com una dominació pel terror; tot i que ella matisa que s'utilitza com a instrument polític, i ell, com un acte violent amb la finalitat de difondre por. Per altra banda, dins del marc de la ONU, actualment encara no s'ha acceptat cap definició de què s'entén per 'terrorisme'. Al contrari que Casares, el periodista Álvarez Melo (2008) descriu l'acte terrorista com un propòsit per a intimidar a un govern o una organització internacional a que realitzi un acte concret; de manera que podríem definir-ho com un instrument polític.

Tot seguit, em centraré en l'impacte i la influència que tenen els mitjans de comunicació en la ciutadania, sense deixar de banda el fenomen del 'terror'. Faré referència a una revista periodística editada per l'Associació de la Premsa de Madrid, que va tractar el tema de la responsabilitat dels mitjans en la lluita contra el terrorisme. La periodista apunta que els relats periodístics són exagerats i contribueixen a magnificar gratuïtament l'impacte del terror (Pérez, 2007, p.26). Hem de tenir en compte també que les imatges són les que tenen una bona part del pes en la interpretació per part del lector d'aquella realitat que representa, i el que ens diu Torres (2017) sobre això és que en les societats amb una alta taxa d'analfabetisme, la televisió es converteix en la principal font per arribar a l'opinió pública: tot allò representat

² Marta Crenshaw (professora de ciències polítiques a Stanford i membre del Centre per a la Seguretat i Cooperació Internacional (CISAC): *"terrorism is a conspiratorial style of violence calculated to alter the attitudes and behaviour of multitude audiences. It targets the few in a way that claims the attention of the many. Terrorism is not mass or collective violence but rather the direct activity of small groups"*.

³ *"El terrorismo practicado de forma planificada, se utiliza también como modo informativo"* (Dovifat, 1980).

⁴ Maria Moliner (1900-1981): autora del *'Diccionario de uso del español'*, obra de la lexicografia castellana.

⁵ Julio Casares (1877-1964): membre de la Reial Acadèmia Espanyola i l'autor del *'Diccionario ideológico de la lengua española'*.

amb imatges té una capacitat major d'atraure a l'espectador que no pas les narracions només amb veu. És el que ell anomena cultura del visual.

Un altre autor que també posa l'accent en el pes de les imatges que acompanyen un titular d'atemptat és l'Ubaldo Cuesta (2012); ell fa un estudi sobre les reaccions que provoquen aquestes imatges a un petit grup i les respostes que recull són: “ràbia”, “por”, “rutina” (p. 213); al igual que la Lourdes Pérez (2007) que diu que és cert que la projecció pública i mediàtica dels atemptats pot agreujar la transcendència que persegueixen els responsables i es pregunta si la premsa ajuda a amplificar les destructives conseqüències del terror (p. 28), coneixent també que el terror s'empara en l'altaveu de la premsa (p. 29). En la mateixa línia que Pérez (2007), Cuesta argumenta que les imatges són utilitzades com un recurs expressiu mediàtic, i aquestes generen emocions en la ciutadania en un sentit negatiu: por, ràbia, ira, etc. Quan s'interroga per les emocions que transmeten els mitjans respecte els atacs terroristes, les respostes són una successió de sentiments negatius que responen a la frustració i a la impotència de no poder fer-hi res (Cuesta, 2012, p. 212). De la mateixa manera, Benavides a “Comunicación y terrorismo” (2012) tracta sobre el terrorisme i la negociació dels continguts en els mitjans; argumenta que aquests últims influeixen en com es construeix la realitat dels ciutadans socialment, oferint-los espais de referència on tractar diferents temes. (p. 246). José María Perceval (2017) concep a les masses urbanes com a víctimes principals del terrorisme del segle XXI i els mitjans de comunicació són els principals propagandistes; al igual que ho diu Veres (2004), segons Perceval el terrorisme només llença la primera pedra i la resta treballa per ells (p. 21).

Si parlem de 'terrorisme' no podem oblidar un fet que sempre va lligat a aquest, i és la violència, de la qual en parla English (2016). Els terroristes opten per utilitzar la violència perquè es considera que és el mitjà més eficaç (si no l'únic) per aconseguir el canvi que ells consideren necessari. Luis Veres (2004), al igual que English, parla sobre la violència exercida pels grups terroristes per tal d'aconseguir un objectiu concret, però, a més a més, Veres atribueix la culpabilitat de les accions terroristes als mitjans de comunicació com a responsables, en part, dels atacs amb la voluntat d'adjudicar-se un titular, ja que sense la violència dels atacs, aquests no apareixerien en cap dels titulars, ni serien considerats rellevants. L'escriptor Umberto Eco ja ho va dir l'any 1978; ell definia el terrorisme com un fenomen de l'època dels mitjans de comunicació de masses, i que si aquests no hi fossin, no hi hauria cap atac.

Troblem una estreta relació entre el que diu Veres (2004) i el tema analitzat en aquest treball, i és que acusa als periodistes que publiquen els titulars, de magnificar la por a través de la publicitat del risc, tot i que diu que ho fan sense adonar-se de la influència que tindrà en la societat:

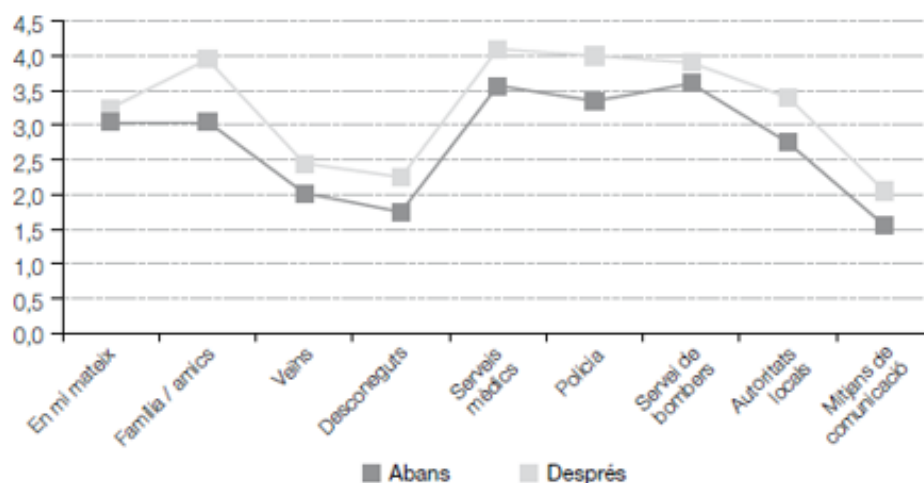
“El terrorismo sabe que causa miedo, y el miedo siempre es noticia, puesto que la información aparenta calmar ese miedo y, por tanto, el conocimiento del porvenir debería crear una vía de escape para toda situación angustiosa. Pero se da la paradoja de que la información proporcionada por los medios muchas veces no despeja las dudas y, en consecuencia, no elimina el miedo, sino que lo potencia” (Veres, 2004, p.4).

Tot i que Miquel Rodrigo (1991) conceptualitza el fenomen del 'terrorisme' com un acte comunicatiu (p. 27) i Veres (2016) culpabilitza als mitjans de comunicació per la presència d'atacs terroristes, els dos autors comparteixen la visió de que la construcció d'una notícia sobre terrorisme respon a una finalitat de caràcter polític per part dels governs, que aprofiten les situacions que es viuen en un estat general de por, per aprovar diferents mesures (p. 12). Tanmateix, Perceval (2017) atribueix la por com el mitjà més efectiu de control sobre els grups humans per part de les elits (p. 28).

Tant Veres (2004) com Enrique Gil Calvo (2003), atribueixen la culpabilitat de l'existència d'atacs terroristes als mitjans de comunicació i són aquests els que causen la por en la societat, aparentant calmar-la; però l'aportació que fa Gil Calvo és que els mitjans tendeixen a generar l'alarma social, i aquesta es converteix en un constant estat d'ansietat i expectació (p. 174). Calvo considera que els mitjans converteixen el principi de la realitat en missatge de la por, en la mateixa línia que ho fa en David Altheide (2006), que manifesta que el discurs de la por s'ha construït a través de les notícies i relats de cultura popular (p. 417). També Benavides (2012) considerava que els mitjans influïen en com es construeix la realitat dels ciutadans socialment. Altres autors com Asal, De la Calle, Findley, i Young (2012) també expressen la desconfiança envers els mitjans de comunicació (p. 480).

Per tal de mostrar gràficament com els mitjans de comunicació son compresos per la ciutadania com una institució vàlida en la qual informar-se, mostro un estudi de la Revista Catalana de Seguretat Pública (2012) que recull en un qüestionari el nivell de confiança (l'1 el menor, 5 el major) d'una sèrie de serveis (mèdics, policia, etc.) d'un grup d'individus abans dels atemptats de l'11M a Madrid i després. En l'última caixa de la gràfica veiem un augment de 0'5 punts del nivell de confiança en els mitjans de comunicació després dels atemptats.

Figura 4. Confiança abans i després. Victimes espanyoles, atemptat terrorista 11M.

Font: Revista Catalana de Seguretat Pública

www.raco.cat

Val a dir que només amb l'estudi d'aquesta figura no contemplem quins mitjans de comunicació s'analitzen, no coneixem si les víctimes eren directes o indirectes de l'atac, tampoc sabem què entenen els entrevistats per confiança. Aquest és un resultat molt general, però es pot veure l'augment del nivell de confiança en els mitjans de comunicació, acceptant així que la ciutadania dona un alt grau d'importància a aquests.

Amb aquest exemple tracto de mostrar que la ciutadania pren com a font d'informació de la realitat del món els mitjans de comunicació. La funció institucional que tenen els mitjans en l'opinió pública és conseqüència de la globalització; la finestra de la televisió que exposa el món a la societat crea una realitat paral·lela a la que vivim, que per força hem de creure el que veiem o llegim, ja que no tenim una altra possibilitat, o potser és que la credibilitat que els hi donem supera la nostra capacitat crítica.

El marc teòric treballat ens dona claus per poder interpretar les notícies i no reproduir un discurs similar al dels mitjans de comunicació; ens defineix el fenomen del 'terrorisme' des de diferents perspectives i ens permet construir amb perspectiva una opinió pròpia, que tractarem d'aplicar en l'estudi de cas de La Rambla.

El poder que tenen els mitjans de comunicació sobre les nostres accions és més fort del que podem arribar a imaginar, i les decisions que hem pres i prendrem al llarg de la vida es veuran influenciades pels discursos mediàtics d'aquests.

4. Metodologia

Els dos grans temes els quals gira entorn la investigació són els mitjans de comunicació i el terrorisme. Aquests seran analitzats de manera separada i conjunta, per veure quins temes s'han tractat i quins no, com es conceptualitzen i com es defineixen. En relació amb els mitjans de comunicació, treballaré els mitjans audiovisuals i digitals, però no les xarxes socials, per motius de concreció d'elements d'anàlisi.

4.1. TÈCNICA D'ANÀLISI: L'ENTREVISTA

Per poder documentar la teoria amb fonts pròpies, he utilitzat tècniques d'anàlisi qualitatives, tals com entrevistes orientades a dos perfils de ciutadans: els que van viure el succés de La Rambla a peu de carrer i els que ho van presenciar per diversos mitjans. Amb això tinc la intenció de complementar i aportar una part més interpretativa a l'estudi. Aquesta informació serà necessària per tal de validar, o no, les meves hipòtesis a través de la triangulació de dades obtingudes per fonts primàries i secundàries. Aquestes dades interpretatives seran valuoses a l'hora d'analitzar els mitjans de comunicació estatals i la narrativa utilitzada. Comparar els dos perfils d'entrevistats serà una de les eines principals que em permetrà veure la realitat de la ciutadania.

Prèviament realitzaré un breu esquema sobre el perfil dels entrevistats: estudis cursats, nacionalitat, edat, situació laboral actual, etc. Aquests seran referenciats numèricament (entrevistat 1, entrevistat 2), ja que l'entrevista serà anònima, però enregistrada en àudio amb el previ consentiment.

4.2. ENTREVISTA SEMIESTRUCTURADA

Les preguntes de l'entrevista són un guió que m'ajudarà a no perdre el fil conductor de la conversació. La meua intenció és que la persona entrevistada s'expressi sense condicionar les seves respostes. És per això que utilitzaré l'entrevista semiestructurada, per tal de poder introduir noves qüestions en cas necessari. Serà igualment important la informació que ens donin, responent a les preguntes, com les emocions que expressin (tons de veu, expressions, moviment del cos, etc); això formarà part del llenguatge no verbal que recolliré en el moment de les transcripcions. Des del meu punt de vista d'investigadora, pretenc no esbiaixar l'entrevista, redirigint-la en cas necessari.

4.3. INTENCIONALITAT DE LES ENTREVISTES

La pretensió d'utilitzar aquests dos perfils és el de comprovar de quina manera van assimilar els successos la ciutadania, quins van ser els canals visualitzats, si aquests fets van afectar o condicionar d'alguna manera la seva vida diària. Tenint present que han passat vuit mesos des dels atemptats, veurem si és possible fer una comparativa, des de les aportacions dels entrevistats, de com era la seva rutina just abans de l'esdeveniment i avui dia, si tenen una percepció de benestar i seguretat.

Preguntar sobre la mateixa situació a persones que ho han experimentat de maneres diferents, ens mostrarà com descriuen els fets cadascun dels dos perfils d'entrevistats, quina visió tenen, com van actuar abans i després, si la seva rutina ha canviat, si freqüenten els mateixos llocs (en el cas que siguin de Barcelona), etc. Tracto de veure les reaccions dels individus després dels atacs, quan van tornar al lloc dels fets, com es van sentir; quins mitjans van visualitzar, els judicis que fan, les emocions que expressen, etc. dels dos perfils d'entrevistats.

4.4. ANÀLISI DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

Per altra banda, també estudiaré les programacions que va fer la cadena de televisió TV3 les setmanes posteriors a l'atac com a font primària (annex 11.8). Com a font secundària utilitzaré l'informe del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (2017), on s'enregistren els tractaments informatius que es van donar dels atemptats a Barcelona i Cambrils durant els dies 17 i 18 d'agost per part d'algunes televisions i ràdios: TV3, 3/24, 8tv, La1, Canal 24H, Antena 3 TV i Telecinco. També s'inclouen els canvis o no de programació realitzats i si s'acompleixen les recomanacions sobre la cobertura informativa d'actes terroristes en espais informatius especials.

La dificultat en la recerca de programació en les pàgines web d'algunes de les cadenes de televisió ha comportat que només seleccioni la de TV3 com a font primària. Altres com La 1 o La 2, per exemple, no disposen de canvis enregistrats en el quadre informatiu de la web, tot i que els telenotícies de totes les cadenes citades anteriorment van cobrir la notícia. Per aquest motiu, utilitzo l'informe del CAC, que mostra quantitativament la informació, desagregada per cadenes, que va ser considerada "espectacularitzadora"; englobant la repetició de vídeos, imatges violentes i elements dramàtics, com per exemple imatges de menors, persones inconscients, etc. En els annexes (11.9) i (11.10) es troben les taules de l'informe del CAC.

5. Estudi de cas

5.1. PERSONA QUE HO HA VISCUT PERSONALMENT

Abans de començar, és interessant saber que el perfil d'individu que ha viscut el 17A personalment ha sigut molt més complicat de trobar que no pas l'altre perfil. Una altra dificultat ha sigut poder contactar amb aquestes persones i trobar un moment per poder fer-les. El diàleg i contacte previ amb els entrevistats ha sigut una tasca complicada, ja que alguns dels contactes no volien reviure el succés.

5.1.1. PRESA DE CONTACTE AMB L'ENTREVISTADA 1: LIMITACIONS

Durant la presa de contacte amb l'entrevistada, vaig experimentar algunes dificultats a l'hora d'explicar en què consistirien les preguntes. Ella ja va ser entrevistada per diversos mitjans durant els següents dies al 17A. Aquest fet va suposar una actitud reticent per part d'ella perquè no volia tornar a viure aquest procés. Després d'explicar la meua intenció d'estudi, va acceptar contestar-les.

El punt negatiu va ser la localització de la gravació: ens trobàvem al mig del carrer, ja que l'entrevistada no tenia gaire temps. Havia sortit de treballar i tenia molt poca estona abans de marxar i això va afectar en el temps de les preguntes. La pressió de l'escassetat de temps va desembocar en una entrevista curta que podia haver arribat a donar molta més informació si l'entrevistada recordés més coses sobre aquell dia.

A partir d'aquí, el següent pas era tornar a mirar les preguntes i veure de quina manera podia extreure més informació sense que la delicadesa del tema em condicionés a no voler incidir més en l'assumpte.

De cara a la següent entrevista, vaig deixar interpretar més als entrevistats, tot i que no s'ajustés exactament al que m'interessava per a la meua recerca.

5.1.2. PERFIL ENTREVISTADA 1

És una dona de 25 anys que prové de Cadis i viu i treballa a Barcelona, a La Rambla. Abans de començar les preguntes li explico breument el meu treball de recerca. Li dono les gràcies abans de començar per acceptar fer l'entrevista. També li explico que la seva identitat serà anònima en tot moment i que, tot i enregistrar la seva veu, l'àudio serà utilitzat únicament per a mi per poder recopilar més fàcilment la informació.

5.2. PERFILS ENTREVISTATS 2

Aquesta entrevista va ser realitzada a tres persones a la vegada, que treballen i es trobaven juntes en el moment de l'atac. Es va realitzar en hores de feina dels entrevistats, ja que tenen un horari llarg i amb molta càrrega de treball. Com que era un espai amb un gran volum de clients entrant i sortint de la botiga, vam fer-ho de manera que ells contestaven les preguntes, però quan els clients volien pagar, un havia d'atendre'ls. D'aquesta manera tots donen la seva versió, però no de totes les preguntes.

Els seus perfils són: l'entrevistat 2 és un home adult d'uns 50 anys, l'entrevistada 3 és una dona d'uns 50-60 anys que treballa i viu a La Rambla a prop de la botiga i l'entrevistat 4 és un noi jove, d'uns 28-30 anys d'origen brasiler. El local es troba a l'altura de la parada de metro del Liceu.

5.3. RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LES ENTREVISTES

L'anàlisi de la part més qualitativa de la investigació es centra en el discurs que fan els entrevistats responenent a les preguntes⁶, quina classe d'expressions utilitzen per explicar el fenomen, les emocions que manifesten i la informació que ens donen. La comparació de les entrevistes dels dos perfils d'entrevistats serà la clau principal per veure les relacions que trobem entre les dues narratives, tot relacionant-ho amb les hipòtesis del treball.

Algun dels entrevistats que van tenir una experiència personal amb l'atac, tenen una visió més violenta dels fets i consideren que la policia va fer una feina exemplar i que van fer el que havien de fer: matar a tots els terroristes (Annex 11.3; línies 82 i 92). Tot i tenir una experiència personal dels fets, els tres treballadors de la botiga consideren que no van tenir por (línies 51, 52 i 60), i que van portar la situació de la millor manera possible, tenint cura de les víctimes que es van quedar tancades al local. D'altra banda, l'entrevistada 1 amb una vivència personal del cas, va quedar en xoc i va tenir molta por davant la situació (Annex 11.2; línies 7, 18, 39), tenia una percepció de la situació com si fos una pel·lícula (línia 26). De la mateixa manera que l'entrevistat 2, la primera entrevistada considera que va actuar de la millor manera, perquè era el que tocava com a treballadora (línia 18). Tots els entrevistats amb una vivència personal atorguen que no van sentir por i que en l'actualitat tampoc en tenen, tot i que la primera entrevistada sí en va tenir. Encara i així, tots ells segueixen treballant i vivint a La Rambla.

Pel que fa als entrevistats que tenen una perspectiva dels fets obtinguda pels mitjans de comunicació, un d'ells comenta que no va voler tornar a La Rambla per por a que pugui passar de nou (Annex 11.4; línia 34); a més a més, ens informa que va estar mesos evitant llocs cèntrics per por (línia 39-42). Dues de les entrevistades definien la percepció de la situació: una la definia com impactant (Annex 11.5; línia 5) i l'altre amb impotència (Annex 11.6; línia 45). Una d'elles afirma que sí va contemplar diferències en la difusió d'informació d'alguns diaris estatals, ja que es va informar a través de diverses fonts (Annex 11.5; línia 16),

⁶ Guió de les entrevistes a l'Annex 11.1

atribuint que es representaven imatges més fortes que en altres mitjans internacionals. Al contrari que l'últim dels entrevistats d'aquest perfil, ens deia que no ho definiria com 'por', sinó com 'caos' (Annex 11.7; línia 48-49). Aquesta persona treballa a Barcelona i freqüenta la zona de La Rambla i comenta que té la necessitat d'anar al lloc on va passar (línia 53 i 60).

5.4. RESULTATS DE L'ANÀLISI DE LES PROGRAMACIONS

Una vegada realitzat l'anàlisi de la programació de TV3 les setmanes posteriors a l'atac, observem la taula (Annex 11.8) que recull la data, el programa, el capítol i el resum dels reportatges. El programari de TV3 es va dedicar a oferir reportatges relacionats amb els atacs i amb els moviments que van esclatar després dels fets, com el "No tinc por!"; aquest capítol del programa "30 minuts" mostra el relat de la ciutadania davant els esdeveniments, deixant clar que no tenen por tot i el terror imposat. Altres capítols, com "Entre els nostres", mostren les reflexions d'estudiosos amb cert prestigi a nivell estatal i internacional; el títol del capítol pot fer entendre una voluntat de construcció d'identitat, excloent tot el que no s'adapti a la norma. També es va produir un reportatge "La Rambla: secrets d'un escenari" (2017) que, en un principi, no tenia cap relació amb els atacs del 17A, tot i que es podia interpretar un discurs associat als esdeveniments a La Rambla. En el documental s'explica la funcionalitat que té per la ciutadania catalana aquest carrer, mostrant imatges de l'evolució de La Rambla i la història d'aquesta; però al final del vídeo el presentador fa un petit monòleg que transmet un missatge vinculat al retorn de la normalitat:

"Tot allò que signifiqui un obstacle per la pacífica, amable i confortable recollida de vianants és un error groller i inacceptable que ha provocat que cada vegada més barcelonins evitin passejar-hi. Un senyal d'alerta que és molt preocupant".

Aquesta intervenció a mode de cloenda del documental deixa portes obertes a interpretacions diverses, ja que el fet de que molts barcelonins evitin passejar per aquest carrer pot no estar relacionat amb l'atac, sinó a temes de caire polític.

A finals de setembre la programació va donar un gir, emetent programes relacionats amb el referèndum que van durar fins a finals d'any. No va ser fins al març de 2018 que es van tornar a emetre reportatges relacionats amb el 17A, quan es complien sis mesos del succés. Fins a l'actualitat, s'ha seguit una programació relacionada amb el 17A.

D'altra banda, segons el CAC, tots els mitjans van informar de l'atemptat de Barcelona i es va modificar la programació de totes elles amb emissions especials; però, durant la tarda del 17A només Telecinco i 8tv van emetre part de la programació habitual. A més a més, segons el CAC, és necessària la contextualització dels fets i es requereix la participació de veus expertes (persones formades que reflexionin sobre els fets més enllà de la crònica del succés) en la programació informativa sobre un atemptat. El dijous 17 les televisions, ràdios catalanes i Antena 3 TV van donar pas a veus expertes en un format d'entrevista. Els

espais de reflexió es registren a tots els mitjans, exceptuant Telecinco, però les que en registren més són TV3 i Antena 3 TV.

Respecte als elements de les informacions 'espectacularitzadores', totes les cadenes les van incloure en la programació (repetició de vídeos, imatges violentes) durant les primeres hores. Telecinco utilitza principalment elements audiovisuals encaminats a accentuar la tragèdia dels fets amb la repetició de vídeos (Annex 11.9) amb un total del 95 repeticions en programes especials. Darrere d'ells, trobem Antena 3 TV amb un número de 82 i, seguidament, TV3 i 3/24 amb 57 repeticions de 3 vídeos. La 1 i Canal 24H són els que menys reproduccions ha realitzat en programacions especials. En canvi, en els telenotícies TV3 ha sigut la que menys imatges espectacularitzadores ha projectat. Pel que fa a les imatges de violència (Annex 11.10), el rànquing seria gairebé el mateix: Telecinco és la cadena que més repeticions d'imatges violentes ha mostrat i darrere seu trobaríem La 1 i Canal 24H. Per altra banda, Antena 3 TV utilitza també recursos (zoom sobre elements dramàtics, etc.) com a imatges violentes, al igual que TV3, tot i que de manera més puntual. Segons la CAC, Telecinco és el mitjà que més ús fa de la informació amb efecte dramàtic, a més d'utilitzar un llenguatge "morbós" i alarmant.

6. Persona amb experiència mediada per la televisió, diari digital o ràdio

En aquest apartat es mostren els perfils d'entrevistats que van tenir una experiència mediada per la televisió, els diaris digitals i/o la ràdio.

PERFILS

6.1. ENTREVISTAT 3

Home de 24 anys cursant un grau universitari. És de Barcelona i actualment no treballa. En la transcripció de l'entrevista podem trobar tota la informació (Annex 11.4).

6.2. ENTREVISTADA 4

Noia de 21 anys que prové de Perú i viu a Bellaterra. Actualment estudia un grau a la Universitat Autònoma de Barcelona i no treballa. Entrevista annex 11.5.

6.3. ENTREVISTADA 5

Noia de 22 anys que viu a Sabadell. Estudia a la Universitat Autònoma de Barcelona i, actualment, treballa. És interessant destacar que els seus pares sí que es trobaven a Barcelona el 17 d'agost, encara que no justament a La Rambla. Entrevista Annex 11.6.

6.4. ENTREVISTAT 6

Home de 50 anys. Té estudis de grau mitjà i treballa en el sector serveis a Barcelona. En el moment de l'atemptat es trobava de vacances. Entrevista Annex 11.7.

7. Resultats

Després de la investigació i l'estudi dels mitjans de comunicació i del terrorisme, després de l'anàlisi de les fonts secundàries, de les entrevistes i del marc teòric treballat, els mitjans de comunicació han emprat una narrativa orientada a difondre pànic en la ciutadania en relació als esdeveniments del 17 d'agost a La Rambla de Barcelona. Davant la intencionalitat d'estudiar quins mecanismes s'articulen en la construcció de la por i la difusió del terror en l'explicació d'un atac terrorista per part dels mitjans de comunicació, podem interpretar les dades del CAC i les intervencions d'alguns autors utilitzats en el marc teòric treballat.

A través de les imatges, els reportatges i la repetició de vídeos amb un contingut violent de les cadenes de televisió estudiades, s'ha vist afavorit que la ciutadania que no va viure personalment l'esdeveniment, adquirís un discurs propi dels mitjans de comunicació. Els discursos de la ciutadania que no va viure el succés personalment han estat influenciats pel poder mediàtic, afavorint una sensació de por i d'inseguretat. Aquestes afirmacions concorden amb els arguments de Gil Calvo (2003), considerant que els mitjans converteixen el principi de la realitat en missatge de la por, en la mateixa línia que Altheide (2006), que manifesta que el discurs de la por s'ha construït a través de les notícies.

Tant Luis Veres (2004) com José María Perceval (2017) consideren els mitjans de comunicació com els principals propagandistes de la por, i aquest discurs genera un estat d'alarma i por en la societat, arribant a apropiarse del discurs de la ciutadania, ja que aquesta té com a principal font d'informació els mitjans. L'opinió pública es veu influenciada per la societat mediàtica i això es pot apreciar en les entrevistes de la ciutadania amb una experiència mediada pels mitjans: tenen incorporat en el seu discurs una percepció de por i d'impotència. Les persones que van viure personalment el cas, no tenen incorporat aquest discurs, no conceben la situació de la mateixa manera.

8. Conclusions

En general, les persones entrevistades que treballen a La Rambla i es trobaven allà en el moment de l'atac, no tenen un sentiment de por, sinó més bé d'empoderament davant la situació, amb la voluntat de fer-la front. En canvi, les persones entrevistades que no es trobaven a La Rambla, tenen un discurs reticent a tornar al lloc per por. El fet de que els individus que no van viure personalment el cas adquirissin el discurs dels mitjans té una estreta relació amb la pregunta d'investigació, la qual afirma que els mitjans de comunicació van afavorir una sensació de pànic en la ciutadania a través del discurs dels atacs a La Rambla. L'opinió pública es veu influenciada per la societat mediàtica i això es pot apreciar en les entrevistes de la ciutadania amb una experiència mediada pels mitjans: tenen incorporat en el seu discurs una percepció de por i d'impotència. Les persones que van viure personalment el cas, no tenen incorporat aquest discurs, no conceben la situació de la mateixa manera; tot i que una de les entrevistades sí que va incorporar aquest discurs de por i d'estat de xoc.

Els resultats apunten cap a una afirmació de la pregunta d'investigació, on els discursos de la ciutadania han sigut mediatitzats afavorint una sensació de pànic. Tot i que els entrevistats que van informar-se de la situació pels mitjans de comunicació tenen aquesta visió, un d'ells recalca la necessitat de tornar al lloc dels fets. Aquest argument pot tenir relació amb que l'entrevistat treballa a Barcelona i freqüenta La Rambla, però en aquell moment no s'hi trobava. No podem concretar de quina manera influeixen els mitjans en la ciutadania per a que aquesta incorpori el mateix discurs, però el que sí apunten els resultats és a les coincidències que hi ha entre la narrativa dels mitjans de comunicació i el discurs de les persones que han viscut els fets per aquests, i això demostra el poder mediàtic que tenen sobre la ciutadania.

La dificultat de l'objecte d'estudi ha suposat moments de frustració en la cerca d'entrevistats que acceptessin parlar sobre la vivència d'un atemptat. No només això va ser un impediment en el treball, sinó també que hagués passat tant de temps des del succés del 17 d'agost; alguns entrevistats no recordaven certs detalls i això impedia informació valuosa per a la investigació. La meua figura com a estudiant no ha reflectit serietat a l'hora de fer les entrevistes, com per exemple en el cas dels treballadors de la botiga.

Tot i l'anàlisi realitzat de les entrevistes i les programacions, no he acabat de veure la repercussió dels mitjans de comunicació en la ciutadania per la dificultat del tema i de cerca de les víctimes del 17A que estiguessin disposades a realitzar les entrevistes. Per això, de cara a investigacions futures, la mostra hauria de ser més representativa: s'hauria de disposar de més temps per poder realitzar entrevistes, ja que aquest és el perfil més difícil de concretar. Pel que fa a les preguntes, afegiria més de reflexió per tal de que l'entrevistat/da pogués parlar més obertament sense pensar en les respostes i proposaria fer uns exercicis amb exemples de notícies reals, per tal de que expressés què en pensa.

Aquesta investigació ha sigut enriquidora a nivell personal: m'he topat amb les dificultats de la realització d'entrevistes, però també he après a treballar amb els resultats obtinguts, sent conscient de la dificultat del tema i de la meva figura d'estudiant sobre el camp.

9. Bibliografia

- Adorno, T. & Horkheimer, M. (1988). *La industria cultural. Iluminismo como mistificación de masas. En Dialéctica del iluminismo*. Buenos Aires: Sudamericana.
- Altheide, D. (2006). Terrorism and the Politics of Fear. *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 6 (4), pp. 415-439. Doi: [10.1177/1532708605285733](https://doi.org/10.1177/1532708605285733)
- Álvarez Melo, Á. (2008). *Una visión crítica sobre el terrorismo contemporáneo*. Recuperado de: <https://terrorismocontemporaneo/ensayo-sobre-el-terrorismo/>
- Asal, V., De la Calle, L., Findley, M. & Young, J. (2012). Killing civilians or holding territory? How to think about terrorism. *International Studies Review*, 14, pp. 475-497.
- Barómetro del Real Instituto Elcano (diciembre, 2016). *Prioridades de la política exterior española*. Recuperat de: <http://www.realinstitutoelcano.org/barometro/oleadabrie38>
- Bauman, Z. (2002). *Modernidad líquida*. Argentina: Fondo de cultura económica.
- Cuesta, U., Canel, M.J., & Gurrionero, M. (2012). *Comunicación y terrorismo*. Madrid: Tecnos.
- Consell de l'Audiovisual de Catalunya. (2017). El tratamiento informativo de los atentados en Barcelona y Cambrils (17 y 18 de agosto de 2017). Recuperado de: <http://prai.tv/El-tratamiento-informativo.pdf>
- Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. (29 d'agost de 2017). *La Rambla: secrets d'un escenari*. [Arxiu de vídeo]. Recuperat de: <http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/programa/la-rambla-secrets-dun-escenari/>
- Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. (17 de setembre de 2017). *Entre els nostres*. [Arxiu de vídeo]. Recuperat de: <http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/programa/entre-els-nostres/video/>
- English, R. (2016). Does terrorism work? The debates, problems, and a framework for future research. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, 112, pp. 27-43. Available at: https://www.cidob.org/en/articulos/revista_cidob_d_afers_internacionals/112/
- Gil Calvo, E. (2003). El miedo es el mensaje: riesgo, incertidumbre y medios de comunicación. *Papers*, 75, pp. 171-180. DOI: <http://dx.doi.org/10.5565/rev/papers/v75n0.1021>
- Jackson, R. (2007). An analysis of EU counterterrorism discourse post-September 11, *Cambridge Review of International Affairs*, 20, pp. 233-247. DOI: [10.1080/09557570701414617](https://doi.org/10.1080/09557570701414617)
- Montero, A., Zurita, J. (2008). Gestió de la seguretat en atemptats terroristes de gran envergadura. *Revista Catalana de Seguretat Pública*, 19, pp. 29-51. Recuperat de la base de dades RACO.
- Mueller, J. (2006). Introduction: Overblown. In J. Mueller (Ed.), *Overblown: how politicians and the terrorism industry inflate national security threats, and why we believe them*, pp. 1-13. New York, USA: Free Press.
- Perceval, J.M. (2017). *El terror y el terrorismo. Cómo ha gestionado la humanidad sus miedos*. Madrid: Cátedra.
- Pérez, L. (2007). Terrorismo, información y propaganda. *Cuadernos de periodistas*, 12, pp. 25-30.

Richmond, O., Tellidis, J. (2012). The Complex Relationship Between Peacebuilding and Terrorism Approaches: Towards Post-Terrorism and a Post-Liberal Peace? *Terrorism and Political Violence*, 24, pp. 120-143. DOI: [10.1080/09546553.2011.628720](https://doi.org/10.1080/09546553.2011.628720)

Rodrigo, M. (1986). *Terrorismo y mass media. El discurso periodístico sobre el terrorismo en cuatro diarios españoles*. [Tesis doctoral]. Universidad Autónoma de Barcelona, Facultad de Periodismo, España.

Rodrigo, M. (1989). Medios de comunicación y terrorismo: Apuntes para un debate. *Anàlisi*, 12, pp. 101-110.

Rodrigo, M. (1991). *Los medios de comunicación ante el terrorismo*. Barcelona: Icaria.

Roiha, M., Vallès, L. & Jubany, O. (2012). El comportament humà en situacions de crisi: resultats d'un estudi europeu sobre víctimes d'emergències i l'actuació dels professionals. *Revista Catalana de Seguretat Pública*, 25, pp. 63-91. Recuperat de la base de dades RACO.

Smyth, M., Gunning, J., Jackson, R., Kassimeris, G. & Robinson, P. (2008). Critical Terrorism Studies – an introduction. *Critical Studies on Terrorism*, 1, pp. 1-4. DOI: [10.1080/17539150701868538](https://doi.org/10.1080/17539150701868538)

Torres, M. (15 de novembre 2017). *El terrorisme als mitjans de comunicació*. [Arxiu de vídeo]. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=pVBTnhgg2VQ>

Tuman, J. S. (2003). *Communicating Terror: The Rethorical Dimensions of Terrorism*. California: Sage.

Veres, L. & Llorca, G. (2016). *Comunicación y terrorismo*. Valencia: Tirant humanidades.

Veres, L. (2004). Prensa, poder y terrorismo. *Amnis Revue de Civilisation Contemporaine de l'Université de Bretagne Occidentale*, 4, pp. 1-9. DOI: 10.4000/amnis.706

10. Webgrafia consultada

ABC.es (18 de agosto 2017). La tragedia de Barcelona irrumpe en la programación. ABC. Recuperado de: <http://www.abc.es/play/television/noticias/abci-tragedia.html>

ABC.es (18 de agosto 2017). Unidad nacional contra el terror. ABC. Recuperado de: <http://www.abc.es/opinion/abci-unidad-nacional-contra-terror-noticia.html>

Cabeza, A. (18 de febrero 2018). 17-A: el día que nunca quisimos vivir. ABC. Recuperado de: <http://www.abc.es/espana/abci-17-a-nunca-quisimos-vivir->

Clemente, Y.; Catalán, N.; Ayuso, C. y Silva, R. (22 de agosto 2017). Los ataques terroristas en Cataluña al detalle. *El País*. Recuperado de: <https://elpais.com/elpais/2017/08/17/media/>

Del Ser, G. (17 de setiembre 2017). Siete días que reavivan el temor al terrorismo en España. *El País*. Recuperado de: <https://politica.elpais.com/politica/2017/09/15/actualidad.html>

Eco, U. (14 de febrero 1987). “El terrorismo sería inimaginable sin los medios de comunicación de masas”. *El País*. Recuperado de: <https://elpais.com/diario/1978.html>

Eldiario.es (18 de agosto 2017). Así cuenta la prensa el atentado de Barcelona. *Eldiario.es*. Recuperado de: <https://www.eldiario.es/rastreador/cuenta-prensa-atentado-Barcelona.html>

elPeriódico. (18 de setiembre 2017). Palo a las teles por la cobertura de los atentados en BCN y Cambrils. *el Periódico*. Recuperado de: <https://www.elperiodico.com/es/tele/20170918/>

FormulaTV. (17 de agosto 2017). Todas las televisiones interrumpen su programación para informar del atentado de Barcelona. *Formulatv*. Recuperado de: <http://www.formulatv.com/noticias/>

García, J. y Güell, O. (18 de agosto 2017). Un atentado terrorista en Barcelona provoca al menos 13 muertos. *El País*. Recuperado de: <https://elpais.com/ccaa/2017/08/17/catalunya/>

Lamelas, M y Rodrigo, B. (17 de agosto 2017). Atentado en Barcelona: 15 muertos y un centenar de heridos tras un atropello masivo. *El Confidencial*. Recuperado de: <https://www.elconfidencial.com/espana/cataluna/>

Pi, J. (17 de febrero 2018). Los cabos sueltos de los atentados de Barcelona y Cambrils. *La Vanguardia*. Recuperado de: <http://www.lavanguardia.com/politica/>

RTVE.es (17 de agosto 2017). Atentado en Barcelona. Un testigo del atentado: “La furgoneta iba haciendo ‘eses’ y atropellando a toda la gente que podía”. *Rtve.es*. Recuperado de: <http://www.rtve.es/noticias/>

Vera, M. (12 de febrero 2018). “Pasar página sobre un atentado sin abrir una reflexión penaliza a la sociedad en su conjunto”. ABC. Recuperado de: <http://www.abc.es/espana/catalunya/politica/>

Villarreal, R. (8 de setiembre 2017). Incertidumbre sobre el ‘turismo del miedo’: ¿esquivará también Cataluña? *Indicador d’Economia*. Recuperado de: <http://www.indicadordeeconomia.com/actualitat/90/>

Yale. Center for Teaching and Learning (2018). *Citing articles*. Recuperado de: <https://ctl.yale.edu/writing/using-sources/citing-articles-Journal>

20MINUTOS.ES (20 de agosto 2017). Tres días después de los atentados de Cataluña, al menos un terrorista sigue huido. *20minutos*. Recuperado de: <https://www.20minutos.es/noticia/>

11. Annexos

11.1. GUIÓ DE LES ENTREVISTES DELS DOS PERFILS ANALITZATS

PERSONA QUE HA VISCUT EL SUCCÉS VIA TELEVISIÓ, DIARI DIGITAL O RÀDIO:

- ¿Cómo te enteraste de lo sucedido? (internet, TV, amigos, etc.)
- Com et vas assabentar del que va succeir?
- Tras enterarte, ¿qué utilizaste para tener más información?
- Després d'assabentar-te, què vas utilitzar per tenir més informació?
- ¿Te informaste por una sola fuente o comparaste varias?
- Et vas informar per una sola font o vas comparar varies?
- ¿Encontraste alguna diferencia en cómo se comunicaba la noticia por las redes que en televisión?
- Vas trobar alguna diferència en com s'informava la noticia per les xarxes socials que per televisió?
- ¿Qué hiciste tras enterarte del suceso? ¿Llamaste a algún familiar? ¿Publicaste algo en las redes sociales? ¿Cuáles? ¿Te quedaste en casa por miedo a que volviese a suceder algo similar o decidiste salir? ¿Cancelaste los planes que tenías?
- Què vas fer després d'assabentar-te del succés? Vas trucar a algun familiar? Vas publicar alguna cosa a les xarxes socials? Què? Et vas quedar a casa per por a que tornés a succeir alguna cosa similar o vas decidir sortir? Vas cancel·lar els plans que tenies?
- ¿Seguiste las noticias durante el día o decidiste no ver nada más?
- Vas seguir les notícies durant el dia o vas decidir no veure res més?
- ¿Qué sentiste al enterarte de lo sucedido?
- Què vas sentir al assabentar-te del que va succeir?

PERSONA QUE HO HA VISCUT A PEU DE CARRER (EN VIU):

- ¿Dónde te encontrabas en el momento del suceso?
- On et trobaves en el moment del succés?
- (si no estaba cerca de La Rambla) ¿Cómo te diste cuenta? ¿Qué es lo que estaba ocurriendo?
- (si no estava a prop de La Rambla) Com et vas adonar? Què estava succeint?
- (si estaba cerca) ¿Cómo reaccionaste?
- (si estava a prop) Com vas reaccionar?
- ¿Hacia dónde te dirigiste?
- Cap a on et vas dirigir?

- ¿Ibas solo/a? (en el caso de que no fuese solo/a) ¿Con quién ibas?
- Anaves sol/a? (en cas que no anés sol/a) Amb qui anaves?

- ¿Cómo reaccionó tu acompañante? ¿Quién impulsó a quién para esconderse / refugiarse / correr?
- Com va reaccionar el teu acompanyant? Qui va impulsar a qui per amagar-se / refugiar-se / córrer?

- Una vez apartados del caos, ¿qué sentisteis o qué pensasteis?
- Una vegada apartats del caos, què vau sentir o pensar?

- Cuando llegasteis a casa, ¿qué hicisteis? ¿Cómo os sentisteis?
- Quan vau arribar a casa, què vau fer? Com us vau sentir?

- ¿Visteis las noticias u os informasteis de alguna otra manera?
- Vau veure les notícies o us vàreu informar d'alguna altra manera?

- ¿A través de qué canales / informativos seguisteis el suceso tras llegar a casa?
- A través de quins canals / informatius vas seguir el succés al arribar a casa?

- 1 **Entrevistadora:** Me tienes que decir dónde estabas en el momento en el que pasó.
- 2 **Entrevistada 1:** Pues en el momento en el que pasó estaba en la puerta del museo, trabajando, y...
- 3 *[silencio, se queda sin saber qué decir].*
- 4 **Entrevistadora:** O sea, justo al lado vaya...
- 5 **Entrevistada 1:** Sí, al lado, en frente de La Rambla, vamos.
- 6 **E:** Vale. Vale. Y... ¿Cómo reaccionaste cuando pasó? ¿Qué hiciste en ese momento?
- 7 **E1:** Pues la verdad que me quedé en shock.
- 8
- 9 **E:** No te moviste, te quedaste...
- 10 **E1:** Sí, porque escuché disparos, me asomé y vi mucha gente corriendo en masa hacia arriba. Entonces
- 11 me asusté y digo, habrá pasado algo. Y de... rápido me subí...
- 12 **E:** Hacia arriba.
- 13 **E1:** Hacia arriba, por la escalera del museo. Unos chicos me ayudaron a bajar la persiana y ya con la
- 14 gente que estábamos cerramos todo y nos metimos todos arriba.
- 15 **E:** Vale. O sea, tú llevaste a más gente hacia arriba, ¿no?
- 16 **E1:** Sí. Dos que estaban conmigo sí.
- 17 **E:** Vale. O sea, lideraste tú de alguna manera o tú seguiste a la gente, fuiste tú...
- 18 **E1:** No, no, claro yo. Porque yo estoy trabajando ahí y yo... bueno. Estaba trabajando pues hice lo que
- 19 tenía que hacer. No sé, en el momento me salió así.
- 20 **E:** Por eso, que como en el momento no sabes qué hacer...
- 21 **E1:** fue la reacción de... que pasa algo grave vamos... nos vamos para arriba porque pasa algo ahí, hay
- 22 peligro.
- 23 **E:** Vale. Y... una vez pasó un poco esto, que ya os subisteis arriba, qué sentiste o qué pensaste en ese
- 24 momento al ver a tanta gente...
- 25 **E1:** Pues la verdad, que sentir no sentí mucho, estaba en shock... Estaba en shock y pensaba... parecía
- 26 una película. Pero yo en mi cabeza decía "esto es una peli", una peli de acción, ¿sabes? Lo mossos por
- 27 La Rambla así con las metralletas, la gente así refugiada pues... era un poco... película.
- 28 **E:** No viste nada, ¿no?
- 29 **E1:** No, no vi nada. Solamente vi a los mossos metiendo a gente dentro de los cajeros, de los sitios... sí.
- 30 No vi nada.
- 31 **E:** Solo oíste ruidos...
- 32 **E1:** Sí. Ni vi la furgoneta, ni vi la gente...

- 33 E: Vale. Y luego, cuando llegaste a casa, ¿qué es lo primero que hiciste?
- 34 E1: Es que no llegué a casa. Nos fuimos... bueno. Nos fuimos... por la puerta de atrás de emergencias.
35 Sacamos a la gente por allí y nos metieron en la iglesia. La gente se fue cada uno por su sitio, los que
36 estaban los clientes dentro del museo y nosotras nos metieron en una iglesia ahí, porque decían que no
37 podíamos estar por la calle porque estaba el tío suelto por ahí. El terrorista este. Total, *emm...* estuvimos
38 40 minutos en la iglesia y luego nos fuimos a casa de nuestra compañera, que es la que vivía más cerca y
39 estuvimos allí hasta el día siguiente. Super cagada de miedo. En shock.
- 40 E: Vale. Y cuando estabas allí, ¿pusisteis la tele...?
- 41 E1: No, nada. Bueno, ¿o sí? La radio. Algo sí, por el móvil creo que estaban viendo... las noticias sí.
- 42 E: ¿Y sabes qué cadena era?
- 43 E1: Ay... No recuerdo. No... eso sí que no lo recuerdo.
- 44 E: Y... ¿os informasteis por WhatsApp, de alguna manera? ¿o solo fue noticias?
- 45 E1: Era en el portátil, o sea, lo estaban viendo, pero no recuerdo... era.... ¿Era la primera? (dubitativa) sí,
46 eran las noticias en directo, pero por el portátil, sí.
- 47 E: Vale. Vale. Entonces, era por internet y luego, cuando llegaste a casa... ¿Pusiste la tele o viste de
48 alguna manera o quisiste seguirlo?
- 49 E1: No... no. Yo recuerdo que no. Si puse la tele... *pfff* sí... A lo mejor un poco sí la vi, pero no
50 recuerdo...
- 51 E: ¿Recuerdas cómo lo explicaban por la tele...?
- 52 E1: No.... El gran atentado en La Rambla, pero no mucho más. En plan, nada... no recuerdo nada
53 exacto.
- 54 E: Vale, vale. Pues, ya está.
- 55 E1: ¿Ya está?
- 56 E: Sí.

- 1 **Entrevistadora:** ¿Dónde te encontrabas en el momento en el que sucedió?
- 2 **Entrevistado 2:** Aquí mismo, atendiendo.
- 3 **E:** Y... ¿cómo te enteraste? ¿Qué es lo que pasó para que te dices cuenta?
- 4 **E2:** Bueno, que... de repente empezaron a entrar turistas, gente de la calle corriendo hacia dentro de la
5 tienda, como para protegerse.
- 6 **E3:** Y la furgoneta que pasó.
- 7 **E2:** Y había pasado una furgoneta que yo no la vi pasar, pero...
- 8 **E3:** Yo sí que la vi pasar.
- 9 **E:** ¿Sí?
- 10 **E2:** Ella también estaba *[refiriéndose a la entrevistada 3, su compañera de trabajo]*. Entonces rápidamente
11 cerramos la puerta, porque mi compañera vio pasar la furgoneta, entonces vio que era un atentado y bajó
12 la puerta.
- 13 **E:** ¿Lo supisteis al momento?
- 14 **E2:** Sí, ella lo supo enseguida, muy... muy previsor.
- 15 **E3:** Vi pasar la furgoneta y unos gritos.
- 16 **E2:** Entonces yo... entonces yo cogí y como no sabía bien bien lo que había pasado, salí por la puerta de
17 atrás que tenemos, salí a las Ramblas, me puse en medio, vi la furgoneta debajo de... estampada y... y vi
18 un mosso que estaba con una metralleta así *[imita la posición del mosso portando un arma]*, y lo miré y me
19 dice “¡No se queden en las Ramblas! ¡Métanse donde sea!” y nos metimos rápidamente otra vez aquí. Y
20 aquí estábamos 38 personas.
- 21 **E:** ¿38 personas? Y os quedasteis aquí bastantes horas, ¿no?
- 22 **E2:** Desde las cinco de la tarde hasta las doce de la noche. Once y media. Suerte que aquí como es un
23 estanco, tenemos bebidas, Coca-Cola, agua... y todo el mundo más o menos...
- 24 **E:** Sí. Eran extranjeros, ¿no?
- 25 **E2:** Sí. Eran todos. Me iban preguntando: “oiga, ¿qué ha pasado? Que voy a hablar con mi consulado y les
26 tengo que decir” y yo “oiga es que no sé nada, no nos han informado”.
- 27 **E:** Claro.
- 28 **E2:** Sacábamos la cabeza a la calle y la... la policía inmediatamente venía y nos decían “¡Métanse!” y no...
29 no nos dejaban salir.
- 30 **E:** Por seguridad...
- 31 **E2:** Claro, claro. Estaba todo acordonado, todos los coches y autobuses aparcados en la acera y bueno...
32 hasta Plaza Catalunya. Y para abajo no sé hasta dónde.

33 E: Hasta Colón o por allí... sí.

34 E4: El más feo fue cuando salimos, que ya fue cuando nos cerró que salimos en cola. Entonces había
35 cadáveres, había todo el mundo allí. Bueno, los cadáveres estaban puestos con los...

36 E2: Las bolsas esas plateadas que ponen.

37 E4: Y los hombres con la ropa esa, allí como que mirando [*en este momento hay un poco de ruido y está*
38 *lejos de la grabadora y no se le entiende bien qué dice*] y cuando se acabó todo, todos saliendo en cola,
39 así como si fuera Moisés con abrigo que abre el mar ese y lo abrió, ¿no? Exactamente sí, fue lo mismo.

40 E3: Sí, yo vivo arriba de... y en el balcón lo vi todo. Vi los levantamientos de cadáveres... lo vi todo. Y no
41 me quiero ni acordar, una mala experiencia.

42 E: No, es que tiene que ser...

43 E3: O sea, cuando supimos que era un atentado em... cerramos la persiana, él y yo subimos arriba, y ya
44 vimos, yo ya vi muertos. Ya vi muertos que no estaban ni tapados ni nada. Y luego... pues... ya la policía,
45 ya no pasaba nadie, todo parado, que parecía una película, aquellos de blanco, *pa'riba pa'bajo*, haciendo
46 el levantamiento de cadáveres, bueno fue...

47 E4: Mi cabeza fue lo peor. Lo peor. Cuando vi dije qué está pasando. No sabes, no sabes e imaginando.
48 Pero cuando sales, que fuimos allí "uy, uy, uy, uy..." aquí pasó algo fuerte eh.

49 E: Claro, y tuvisteis ese miedo cada vez que veníais aquí, ¿no? o ¿qué sensación teníais cada vez que
50 veníais aquí otra vez?

51 E2: Bueno, somos valientes (*tono irónico*).

52 E3: No, no. Miedo yo no tuve en ningún momento, y más que vivo aquí en La Rambla, o sea vivo aquí al
53 lado. La vida continúa.

54 E: Ya. No, es que hay mucha gente que trabaja en Las Ramblas y dejó su trabajo.

55 E2: Sí eh. Aquí hay una chica que también lo dejó.

56 E3: La que estaba con nosotros se fue.

57 E2: Se asustó mucho.

58 E3: Sí, mucho.

59 E: Por eso digo que es serio.

60 E3: Pero la vida continúa, lo que no puedes vivir es con miedo.

61 E: Entonces vuestra reacción fue más de empoderamiento y decir, bueno, teníais el cuidado de 30
62 personas...

63 E2: ¡Claro! Teníamos aquí a 38 personas que teníamos que... bueno.

64 E: O sea, que tomasteis el mando de alguna manera. No dejasteis que el miedo os influyese.

65 E2: Sí. Entraron un par de veces los *mossos* y...

66 **E3:** Es que tampoco sabíamos qué iba a pasar porque de golpe y porrazo decía que había tiros en La
 67 Boqueria, luego que habían... estaban atrincherados en otro sitio. Estábamos seguros porque estábamos
 68 aquí dentro, pero bueno tampoco estábamos tan seguros. Porque si pasaba uno con una mochila y
 69 explotaba... o sea...

70 **E4:** Ah, también un detalle que recuerdo que cuando bajamos la persiana y todo el mundo entró a mí me
 71 dio desconfianza que un terrorista había entrado también. De hecho, era un catalán. Fue lo que me impactó
 72 también. Porque soy muy observador, yo observo todo, entonces como vi un tío preguntando por qué cerró
 73 y yo "*¡ay no, no, no, no me jodas!*". Me dio una inseguridad que fuera un terrorista que se quedó dentro y
 74 que pudiera sacar la pistola y hacer así "prrrrrrum" y reventar todo el mundo.

75 **E3:** Bueno, es que también nos quedamos, nos quedamos con tres moros aquí dentro: dos jóvenes y otro
 76 que ya era mayor. Él iba con un niño. Pero yo no hacía más que vigilar a los moros jóvenes, porque pensé
 77 a ver, tu cuando cierras la persiana no sabes. Sabes que ha habido un ataque terrorista, que posiblemente
 78 que hayan sido ellos, y tienes aquí a unos chavales moros jóvenes. Yo no les quitaba... pero no, no. Ellos...
 79 habían venido a comprar tabaco, vieron el percal y entraron. Pero claro es una desconfianza, el cerrar y
 80 estar con 38 personas.

81 **E:** Claro, y justo en el momento que había pasado, es que todo puede ser, ¿no?

82 **E3:** Todo puede ser.

83 **E2:** Ahora, ¡chapó por los *mossos* eh! Porque... dejaron a todos los policías del mundo diciendo... cogieron
 84 en dos días a todos.

85 **E:** Eso sí.

86 **E3:** Pero se les escapó. El más importante se les escapó.

87 **E:** Ajá. Porque fue en el momento justo que pasó.

88 **E3:** Que se les escapó por La Boqueria.

89 **E2:** Pero al final lo cogieron.

90 **E3:** Ya, lo cogieron, pero a los dos o tres días y por una vecina.

91 **E:** Si, bueno, lo mataron. Al final lo mataron.

92 **E3:** Es que es lo que tenían que hacer, matarlo. A ellos y a los otros, porque aquí vino un señor que le pilló
 93 en Cambrils y fue un señor mayor a ayudar a una señora que la habían apuñalado y tenía todo esto
 94 (*señalando la cara*) que le habían metido aquí con el cuchillo. Y el hombre aquél estaba hecho polvo, estaba
 95 hecho polvo y él no sabía lo que pasaba, llegó al paseo marítimo, vio que un chaval estaba apuñalando a
 96 una señora, se agachó y le hizo *¡prra!* (*simulando un apuñalamiento*). Pero al menos lo ha podido contar.

97 **E:** Y tú recuerdas cuando llegaste a casa después, ¿viste las noticias o pusiste la tele o...?

98 **E3:** No, no hacía falta ver las noticias, desde el balcón lo veía todo.

99 **E:** Pero ¿recuerdas cuando encendiste la tele alguno de los canales que veías?

100 **E3:** No, no vi nada de canales. Yo cuando subí a mi casa y vi todos los cadáveres que estaban por ahí
 101 con... eso blanco puesto, los hombres de blanco, las furgonetas blancas esas, que me impresionaron

102 mucho, creo que en ese momento entré en shock y creo que no me creía lo que estaba viendo. Entonces
103 ya no puse las noticias ni cogí el teléfono, porque el teléfono continuamente me estaban llamando y nada...
104 estaba todo el rato ahí mirando.

105 E: Claro, sí. Y ¿aun aún tienes ese sentimiento de desconfianza?

106 E3: No, solamente cuando oigo gritos. O sea, lo que me ha quedado son los gritos y los llantos. Ahora que
107 hay muchos chavales jóvenes que pasean por aquí, que a veces gritan, aún hago así (*se encoge*). Pero
108 bueno.

109 E: Eso se quedará ya...

110 E3: Bueno ya se me irá. Pero eso me impresionó mucho, todo: los gritos, los llantos... mucho, mucho. Pero
111 bueno, ya...

- 1 **Entrevistadora:** Com et vas assabentar del que va succeir?
- 2 **Entrevistat 1:** Estava a me casa i estava jugant a la Play Station, llavors els meus pares em van cridar i
3 em van dir que hi havia hagut una... una bomba o.... un avis d'algo d'aquests, no? Encara quan no se sabia
4 si era un atemptat terrorista i tot això. I vaig baixar cap al pis d'abaix, estava en el segon pis, i vaig posar la
5 tele i anaven donant tota la... tota la informació en comptagotes, o sigui poc a poc.
- 6 **E:** Vale. Mmm... després de... d'assabentar-te què vas utilitzar per tenir més informació?
- 7 **E1:** Emm... vaig utilitzar la... la pàgina web de... de un... un tipus de diari, o sigui, digitals d'aquests i
8 després emm... ràdio. Rac 1.
- 9 **E:** Vale. Et vas informar per una sola font o vas comparar altres o vas escoltar altres?
- 10 **E1:** Emm... una sola font a TV3. I després ràdio, que vaig posar Rac1 i ja està, no vaig mirar ninguna
11 més.
- 12 **E:** Vale, i... com vas estar comparant diferents fonts, vas trobar alguna diferència en com ho comunicava
13 una i l'altre?
- 14 **E1:** Mm... Bueno, emm... tv3 me'n recordo que anaven lents en dir-ho, o sigui en explicar-ho tot anaven
15 amb comptagotes, mmm... molt "precavidos" per no dir ja que era un atemptat o per qualsevol cosa; i la
16 ràdio doncs era com a més a peu de pista, o sigui, estaven allà i... i anaven passant pas a l'enviat especial
17 no se que, no? Tv3 va ser més un debat, quasi, o sigui, van invitar a un expert en terrorisme, l'altre amb
18 coses, i la ràdio era més de una reportera que estava en el lloc i anava dient, i anaven dient tot el *rato* lo
19 mateix.
- 20 **E:** Vale.
- 21 **E1** Esperant que hi hagués més...
- 22 **E:** Quan... vas trucar a algun familiar quan va passar això?
- 23 **E1:** No.
- 24 **E:** O vas contactar amb algú?
- 25 **E1:** No, no tenia a ningun familiar anant.
- 26 **E:** Vas publicar alguna cosa a les xarxes socials? Facebook...
- 27 **E1:** No, tampoc.
- 28 **E:** Vas quedar-te a casa per por a que tornés a succeir algun... alguna cosa similar o vas sortir? O vas
29 cancel·lar els plans que tenies?
- 30 **E1:** No vaig cancel·lar els plans, perquè tampoc tenia que anar per la zona on havia passat, vaig quedar
31 amb la meva novia. Emm... per la tarda nit. Clar, jo tenia que estar posat a les sis en a... en a se casa, i amb
32 tot el merder doncs, per estar escoltant-ho tot i tal i qual vaig arribar tard. Estava amb els meus pares xerrant
33 de tot això i bueno, tot el boom. Però no vaig cancel·lar res. Després sí que és veritat que vaig intentar no
34 anar a Les Rambles i evitar llocs cèntrics per tot això.

- 35 E: Vale. Vas seguir les notícies durant tot el dia o vas decidir tancar tele i tot...
- 36 E1: No. Totes les notícies. O sigui, tot el *rato*.
- 37 E: Vale. I quan vas... vas escoltar el que va passar, encara que fos poca informació, què vas sentir, què
38 vas pensar?
- 39 E1: En principi, em va fer por. Em va fer por perquè et pot tocar en a tu, no? O a una persona que... i clar,
40 vaig tenir por en el moment i... i uns quants mesos també després, o sigui, vaig estar com que... bueno ara
41 ja no, perquè ha passat bastant, més de mig any crec, però... vaig estar com allò... no anant a llocs amb
42 molta gent, evitant el centre de Barcelona. Les Rambles he estat tres o quatre mesos sense anar. Tampoc
43 donava la ocasió per anar, però vaig estar bastant temps sense anar.
- 44 E: Vale, moltes gràcies.

- 1 **Entrevistadora:** ¿Cómo te enteraste de lo sucedido? Por internet, por la televisión...
- 2 **Entrevistada 2:** Bueno, por la radio, que estábamos escuchando en casa y... y nada y dijeron "atentado
3 en Barcelona". Básicamente por eso y televisión.
- 4 **Entrevistadora:** ¿Y qué sentiste cuando... cómo podrías describir lo que sentiste?
- 5 **E2:** Realmente impacto porque... claro es un lugar donde casi siempre pasas o... donde es un punto de
6 reunión allí en Plaza Catalunya, por las Ramblas y... y claro choca porque podrías haber sido tú.
- 7 **Entrevistadora:** Después de enterarte, ¿qué utilizaste para tener más información?
- 8 **E2:** Básicamente la televisión y... y el móvil. Todas las redes sociales y todo eso.
- 9 **E:** ¿Qué redes sociales?
- 10 **E2:** Emm... más que nada Facebook que ahí tengo a la BBC, a todo lo que es periódicos de España, y todo
11 eso, y... y bueno Instagram para ver cómo están mis amigos básicamente, porque por allí era lo que más
12 subían historias y eso.
- 13 **E:** Vale. ¿Encontraste alguna diferencia, si lo recuerdas, en cómo se comunicaba la misma noticia en
14 diferentes periódicos? Por ejemplo, como me has dicho de la BBC.
- 15 **E2:** En la BBC emm... bueno sinceramente no. O sea, todos se comunicaban igual, lo que sí veía más que
16 en periódicos de España ponían imágenes mucho más fuertes que, por ejemplo, en la BBC o en New York
17 Times, que ponían imágenes un poco más...
- 18 **E:** ¿Sensibles?
- 19 **E2:** Sí. Para todo el público se podría decir.
- 20 **E:** Vale. Después de enterarte del suceso, ¿qué hiciste? ¿Llamaste a alguien para asegurarte de que estaba
21 bien o... qué hiciste?
- 22 **E2:** Sí, por los grupos de WhatsApp escribir si todos estaban bien que... donde estaban y cosas así.
- 23 **E:** Vale. ¿Llamaste a algún familiar que tuvieses allí o si publicaste algo en las redes sociales?
- 24 **E2:** Algún familiar no emm... y en redes sociales creo que la... como lo que aparecen en las veredas de
25 Barcelona, en las calles de Barcelona, que es como una florcita [con una entonación de pregunta]. Bueno,
26 eso que... que iba con un lazo de luto.
- 27 **E:** Vale. ¿Quedaste con alguien o cancelaste tus planes que tenías previstos?
- 28 **E2:** No tenía ningún plan previsto, pero por la noche por ejemplo que pasó lo de Cambrils emm... pues yo
29 tengo mi excompañera de piso que es muy buena amiga mía, también ella me mandó un mensaje porque
30 justo estaba regresando de Cambrils cuando ocurrió el siguiente atentado. Y claro, yo super preocupada
31 por ella y estuvimos hablando toda esa noche.
- 32 **E:** Vale. ¿Seguiste las noticias durante todo el día para enterarte de qué estaba pasando o decidiste
33 apartarlo y no querer saber nada más?

- 34 **E2:** Al principio quise apartarlo y no saber nada más porque realmente fue un choque, pero después por
35 querer saber cómo van las cosas y todo eso y qué había pasado de verdad pues... pues sí; continué viendo
36 la noticia y todo.
- 37 **E:** Vale. Muchas gracias.

- 1 **Entrevistadora:** ¿Cómo te enteraste de lo sucedido?
- 2 **Entrevistada 3:** Pues... salía justo de trabajar, iba en el coche emm... escuché algo por la radio, pero no
3 me... no me aclaró mucho y cuando llegué a casa estaba mi hermano viendo las noticias y fue cuando lo
4 vi.
- 5 **Entrevistadora:** Vale. Tras enterarte, ¿qué utilizaste para tener más información?
- 6 **E3:** Internet, la televisión, pero bueno... poco más.
- 7 **E:** ¿Te informaste de una sola fuente o comparaste varias?
- 8 **E3:** Bueno, comparé con la... bueno Tv3, tal... con el móvil miré bastante los periódicos que están saliendo
9 las noticias... y bueno iba mirando. Más que nada por internet.
- 10 **E:** ¿Encontraste alguna diferencia en cómo se comunicaba la noticia por las redes que en televisión? O en
11 los periódicos como me has dicho...
- 12 **E3:** No... no, o sea, había bastante que iban diciendo lo mismo todo: que no sabían quién era, lo del coche
13 que había desaparecido y tal... pero no había bastante diferencia.
- 14 **E:** Vale. ¿Qué hiciste tras enterarte del suceso?
- 15 **E3:** Pues llamar a mis padres que estaban allí en Barcelona, pero poco más... Fui con mi hermano luego
16 que intentamos bajar a Barcelona, pero bueno era casi imposible.
- 17 **E:** ¿Y tardaste en contactar con tus padres?
- 18 **E3:** Pues... Una hora y media o dos horas tardé en localizarlos.
- 19 **E:** ¿Publicaste algo en las redes después de esto?
- 20 **E3:** Buah... pue son sé si subí alguna foto o algo, pero... sí pero no creo... La foto esta de Barcelona con
21 el lacito, pero no me acuerdo... sería eso sino nada.
- 22 **E:** Vale. Y después de esto ¿quedaste con alguien o saliste?
- 23 **E3:** ¿El mismo día?
- 24 **E:** Sí.
- 25 **E3:** Sí, fui a... fui a recoger a mis padres, que venían de Barcelona y luego nos fuimos a cenar con total
26 normalidad.
- 27 **E:** ¿Sí? Emm... y ¿seguiste las noticias durante el día?
- 28 **E3:** Bueno, mi madre como estaba allí pues iba poniendo las noticias todo el rato, todo lo que le mandaban
29 por fotos, por móvil y tal, pero luego fue más al día siguiente cuando más me puse a mirar.
- 30 **E:** ¿Sí? Y ¿qué miraste: tele?

- 31 **E3:** Tele, tv3 porque estaban también... yo vivo en Sabadell, entonces iban diciendo que se había escapado
32 un coche hacia allí, que si estaban cortando las carreteras, que eso es verdad que cortaron... pero...
- 33 **E:** Y ¿las miraste durante todo el día o...?
- 34 **E3:** Al mediodía. Mediodía y por la mañana.
- 35 **E:** Y... cuando sucedió todo, ¿qué es lo que sentiste o cómo reaccionaste en un primer momento?
- 36 **E3:** Al primer momento... o sea como lo iba, ya te digo, estaba en el coche que lo escuché por la radio,
37 pensé que era de menor magnitud y como que no le di tanta importancia. Fue al llegar a casa, que
38 empezaron a poner imágenes en la tele y tal, que dices ostras...
- 39 **E:** O sea, fue en el momento en que pusieron imágenes que...
- 40 **E3:** Cuando...
- 41 **E:** Que notaste que era de carácter ya más...
- 42 **E3:** Sí porque yo al principio yo dije yo que se, han atropellado a tres personas, cuatro personas, pero luego
43 cuando ya ves las imágenes y cómo estaba todo... te impacta más.
- 44 **E:** Y... ¿podrías describir en un sentimiento lo que sentiste? No sé: rabia...
- 45 **E3:** Emm... pff... impotencia más que nada.
- 46 **E:** ¿Impotencia?
- 47 **E3:** Impotencia.
- 48 **E:** Vale, pues... muchas gracias.

- 1 **Entrevistadora:** ¿Cómo te enteraste de lo sucedido?
- 2 **Entrevistado 4:** Mi familia me llamó por teléfono porque yo estaba de viaje. En ese momento estaba por
3 Valencia, entonces al enterarme... la manera de seguir escuchando las noticias era por radio y la emisora
4 que mejor se adaptaba era Radio Nacional de España.
- 5 **E:** Vale. Después de enterarte, ¿qué utilizaste para tener más información?
- 6 **E4:** Como era un viaje largo, que era de muchas horas, seguía escuchando la misma emisora, porque era
7 la que iba dando los datos.
- 8 **E:** Muy bien. ¿Te informaste por una sola fuente o comparaste varias?
- 9 **E4:** Emm... Lo que era el viaje solo una sola fuente porque a la hora de buscar emisoras emm... la que
10 mejor iba dando la información, pues era lo que eran radios nacionales, radios estatales.
- 11 **E:** ¿Y después?
- 12 **E4:** Una vez que ya llegué al destino, evidentemente te pones a encender la televisión e ir buscando
13 canales a ver cuál era el que daba la información y... iba cambiando de uno a otro para ver qué era lo
14 que iban diciendo, porque unos enfocan más lo que es el tema en plan noticia y hay otros que se les ve
15 como más sensacionalistas, como que buscan más lo que son las imágenes de... de como que la gente
16 sufriendo, más emm... pero yo sobre todo lo que buscaba era el tema información, quería saber datos.
- 17 **E:** Y entonces, ¿encontraste alguna diferencia en cómo se comunicaba la noticia por las redes que en
18 televisión?
- 19 **E4:** Bueno, básicamente lo que utilicé fue lo que era televisión. De vez en cuando pues por internet vas
20 buscando lo que son la web de informativos: sea cadena ser, que es la que suelo utilizar yo e ir leyendo lo
21 que es la información, porque te la van dando más actualizada.
- 22 **E:** Vale, y ¿qué hiciste justo después de enterarte de lo que había pasado?
- 23 **E4:** Mmm... no, básicamente es ir... buscar información, buscar información y estar actualizado, porque
24 en cada momento siempre te iban dando datos y... tanto de gente muerta como gente herida, como de...
25 de a los que buscaban... información. Información, información. Pero básicamente no era un medio
26 concreto, iba cambiando, iba buscando tanto en televisión como en... más que radio ya era... ya era por
27 internet.
- 28 **E:** Vale, ¿llamaste a algún familiar?
- 29 **E4:** Mmm... no recuerdo. Me llamó un familiar a mi para informarme de lo sucedido, pero ya está.
- 30 **E:** Vale, ¿publicaste algo en las redes sociales?
- 31 **E4:** No.
- 32 **E:** Cuando llegaste a tu destino, ¿te quedaste en casa por miedo a que volviese a suceder algo o
33 decidiste salir?

- 34 E4: Bueno cuando llegué a casa, lo que era mi destino al que fui, no, me quedé en casa porque bueno,
35 estaba descansando por el viaje y buscando información.
- 36 E: ¿No tuviste ningún sentimiento de miedo, de querer quedarte en casa?
- 37 E4: No porque a más a más estaba fuera de Catalunya.
- 38 E: Vale. Entonces, ¿seguiste las noticias durante el día o durante todo el día siguiente o decidiste no
39 querer informarte más?
- 40 E4: No, sí em... iba siguiendo las noticias continuamente porque como tenemos la herramienta del móvil
41 siempre vamos mirando internet para estar actualizado en todo momento, igual que estamos mirando
42 WhatsApp, estamos mirando lo que es esa información porque era la orden del día.
- 43 E: ¿Qué sentiste al enterarte de lo sucedido? Si pudieses describir con una palabra o como tú quieras.
- 44 E4: “Ahora nos ha tocado a nosotros”. Igual que en su día tocó a París o le tocó a Nueva York, ahora nos
45 tocaba a nosotros. Y que tarde o temprano era una cosa que intuía que iba a pasar.
- 46 E: Y cuando pasó, sentiste que... o sea, ¿cómo describirías la sensación que tuviste al ver que estaba
47 pasando en tu ciudad?
- 48 E4: Mmm... (unos segundos pensando) caos. La palabra caos. Caos. Más que miedo no, miedo no.
49 Caos. Caos de decir, ahora nos ha tocado a nosotros y ahora una vez que ves la... ves los resultados el
50 que ahora nos tenemos nosotros que levantar y hacernos fuertes. Era mi sensación.
- 51 E: Y como decías que habías estado fuera de Catalunya, en el momento en el que volviste, ¿sentiste
52 miedo o desconfianza de volver? ¿O fue indiferente?
- 53 E4: No, miedo no. Pero la necesidad de ir al sitio donde sucedió sí.
- 54 E: ¿Tuviste la necesidad de ir al sitio?
- 55 E4: Sí. Quería estar allí. Quería estar en el sitio donde había sucedido todo.
- 56 E: ¿Por qué?
- 57 E4: No lo sé. Es un sentimiento de... como decir “aquí estoy” y... porque haya locos que quieran cambiar
58 el mundo a mí no me lo van a cambiar.
- 59 E: ¿Y qué sentiste al llegar al sitio donde sucedió?
- 60 E4: No bueno, es un sitio que es muy transitado, es un sitio en el que habitualmente voy y... es aquello
61 de decir: “estoy aquí y no me vais a cambiar”. O sea, el que hayáis hecho una locura no vais a hacer de
62 que yo me quede en casa, sino todo lo contrario, voy a seguir haciendo mi vida normal, pero pensando de
63 que ahí ha habido lo que ha habido y eso siempre va a quedar en la memoria.
- 64 E: Vale, muy bien, pues muchas gracias.

Programació TV3 (17/08/2017 – 30/04/2018)			
Data	Programa	Capítol	Resum
19 agost 2017	30 minuts	"A la recerca del paradís"	Aborda, a través d'una intensa investigació, el viatge de desenes de combatents que han deixat l'estat espanyol per afegir-se a fer la jihad.
		"Desarmar l'Estat Islàmic"	Encara hi ha qui s'està mobilitzant des de Catalunya per afegir-se a Estat Islàmic? Hi ha alguna manera per aconseguir contrarestar la narrativa jihadista, desmuntar el seu discurs i evitar que altres s'hi afegeixin?
20 agost 2017	30 minuts	"No tinc por!"	72 hores després, un programa especial de "30 minuts" repassa tots aquests esdeveniments amb el relat dels protagonistes: els ciutadans, que, tot i el terror que s'ha volgut imposar, han deixat clar que no tenen por
	Sense Ficció	"Els espies no són el que eren"	Europa viu un cicle d'atemptats jihadistes des de fa dos anys. Els Serveis d'Intel·ligència, han comès errors? Com s'estan adaptant a aquest nou tipus d'amenaça?
27 agost 2017	Programa especial	Especial "junts contra la por" i la versió en anglès	<i>"El que volem és que els experts us escoltin. Que els pregunteu tot el que vulgueu: els dubtes, les pors, tot allò que us inquieti. Segurament, quan acabem el programa, encara tindreu moltes més preguntes, però molta menys por. I d'això es tracta".</i>
29 agost 2017	Sense Ficció	La Rambla: secrets d'un escenari	Aquest documental ens mostra la Rambla com l'escenari escollit pels ciutadans per representar els grans esdeveniments de Barcelona.
17 setembre 2017	30 minuts	"Entre els nostres"	El reportatge compta amb les reflexions d'alguns dels estudiosos amb més prestigi de l'àmbit espanyol i internacional; entre aquests, destaca: Lorenzo Vidino, de la Universitat de Georgetown; Fernando Reinares, del Reial Institut Elcano; Manuel Torres Soriano, de la Universitat de Sevilla; Javier Lesaca, investigador de la Universitat George Washington, i especialistes en el monitoratge a les xarxes socials que prefereixen mantenir l'anonimat.
24 setembre 2017*	30 minuts	"Setge al referèndum"	Especial "30 minuts" sobre l'estat d'excepcionalitat que està vivint el país després de la intervenció "de facto" de les institucions catalanes. Descriu com s'està produint aquesta intervenció per part de l'Estat i la reacció ciutadana.
20 març 2018	Sense Ficció	"Lliçons apreses?"	Té l'objectiu d'analitzar i comprendre els processos, els comportaments i els patrons de conducta que es donen en els atemptats terroristes. El punt de partida és el "No tinc por" dels atemptats de Barcelona i Cambrils de l'agost del 2017.
		17A: Deures pendents	Debat
5 abril 2018	60 minuts	"L'engranatge. Els joves davant l'islamisme radical"	

* A partir d'aquest dia (un mes després del 17A) la programació canvia i s'orienten a l'estat que viu Catalunya

11.9. *TAULA DELS DIFERENTS ELEMENTS EMESOS PER LES CADENES ANALITZADES*

Cuadro 6. Elementos de espectacularización

		TV3 y 3/24	La 1 y Canal 24H	Telecinco	Antena 3 TV
Programas especiales	Repetición de videos	57 (3 videos)	22 (3 videos)	95 (6 videos)	82 (3 videos)
Teleinformativos	Verbal	1	4	22	9
	Visual	5	7	13	6
	Otros	--	1	1	5
	Repetición de videos	7 (2 videos)	21 (5 videos)	50 (7 videos)	38 (5 videos)

Font: Consell de l'Audiovisual de Catalunya

11.10. *TAULA D'IMATGES AMB VIOLÈNCIA EMESES PER LES CADENES ANALITZADES*

Cuadro 7. Repeticiones de imágenes con elementos de violencia

Imágenes con elementos de violencia	TV3 y 3/24	La 1	Canal 24H	Telecinco	Antena 3 TV
Imágenes de la Rambla de Barcelona momentos después del atentado	12	32	32	71	29
Imágenes de los terroristas abatidos en Cambrils	3	14	5	11	6

Font: Consell de l'Audiovisual de Catalunya